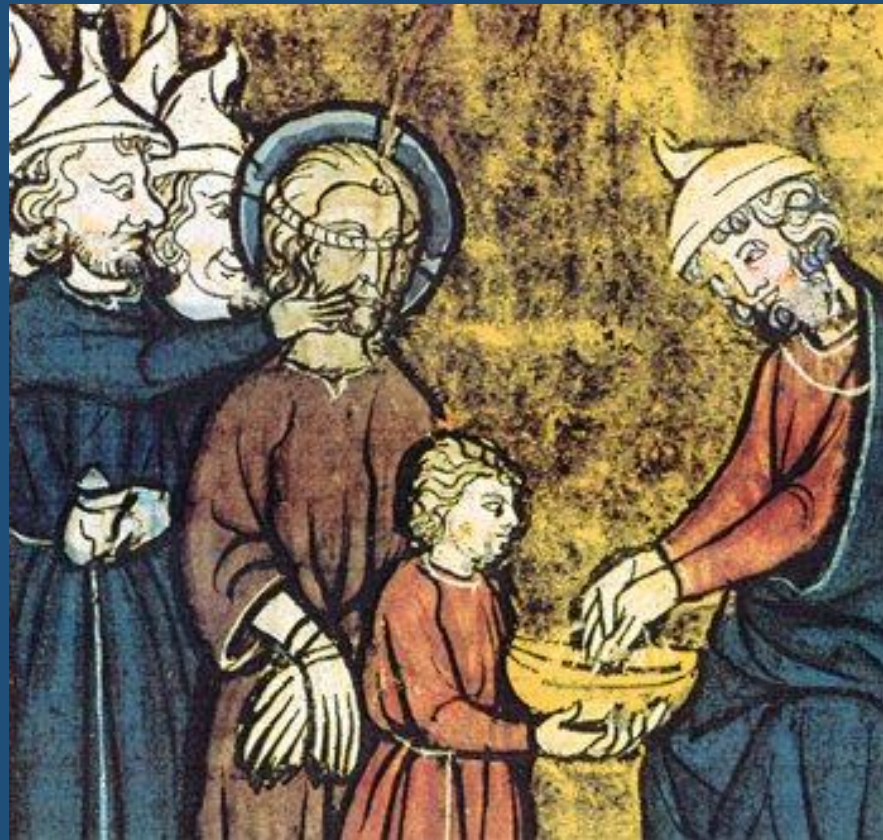

Náboženská jinakost a její reprezentace

Sylabus kurzu

- Jinakost jako sociálně antropologická kategorie
 - Identita, „my“ vs. „oni“
- „Jiné“ v dějinách evropského myšlení
 - středověká křesťanská konceptualizace jinověrců
- Teorie „jiného“ a studium jinakosti v religionistice

Studijní literatura

Povinná

- Thomas Hylland Eriksen, *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*, Praha – Kroměříž: Triton 2007, s. 12-63.
- Stuart Hall (ed.), *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, London: Sage Publications 1997, s. 15-64. (IS)
- Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky: Problém druhého*, Mladá fronta 1996, s. 217-236. (IS)

Doporučená studijní literatura

- Umberto Eco, *O zrcadlech a jiné eseje: znak, reprezentace, iluze, obraz*, Praha: [Mladá fronta](#) 2002.
- Umberto Eco, *Vytváření nepřítele a jiné příležitostné texty*, Praha: Argo 2013.
- Paul du Gay – Stuart Hall et al., *Doing Cultural Studies: The Story of the Sony Walkman*, London: Sage 1997.
- Clifford Geertz, *Interpretace kultur: Vybrané eseje*, Praha: Slon 2000.
- Stephen Greenblatt, *Podivuhodní vlastnictví. Zázraky Nového světa*, Praha: Karolinum 2004.
- Stuart Hall – Paul du Gay (eds.), *Questions of Cultural Identity*, London – Thousand Oaks – New Delhi: Sage Publications 2005.
- Hallam, Elizabeth – Street, Brian V. (eds.), *Cultural Encounters. Representing 'Otherness'*, London – New York: Routledge 2000.
- Adrian Holliday – Martin Hyde – John Kullman, *Intercultural Communication: An Advanced Resource Book*, London – New York: Routledge 2005.
- Thomas Hylland Eriksen, *Sociální a kulturní antropologie. Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*, Praha: Portál 2008.

Požadavky na ukončení

Do 15. 5. písemně odevzdaný komentář k četbě v rozsahu 2 stran A4:

Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky: Problém druhého*, Mladá fronta 1996, s. 217-236.

Alterita má podle Todorova několik rovin. Jaké?

O jakých možnostech postojů k „jiným“ Todorov píše a nakolik pokládáte jeho modely za použitelné?

- Esej v rozsahu 6-7 normostran na zvolené téma, zpracovaný na základě odborné literatury a opatřený poznámkovým aparátem. Závěrečná rozprava nad pracemi ve třech termínech ve zkouškovém období.

Esej

- Téma – buď z nabídky, nebo vlastní. Půjde o analýzu konkrétní reprezentace náboženské jinakosti na základě buď

- a) písemných pramenů

- b) obrazových pramenů

- c) písemných i obrazových

- d) médií včetně internetu

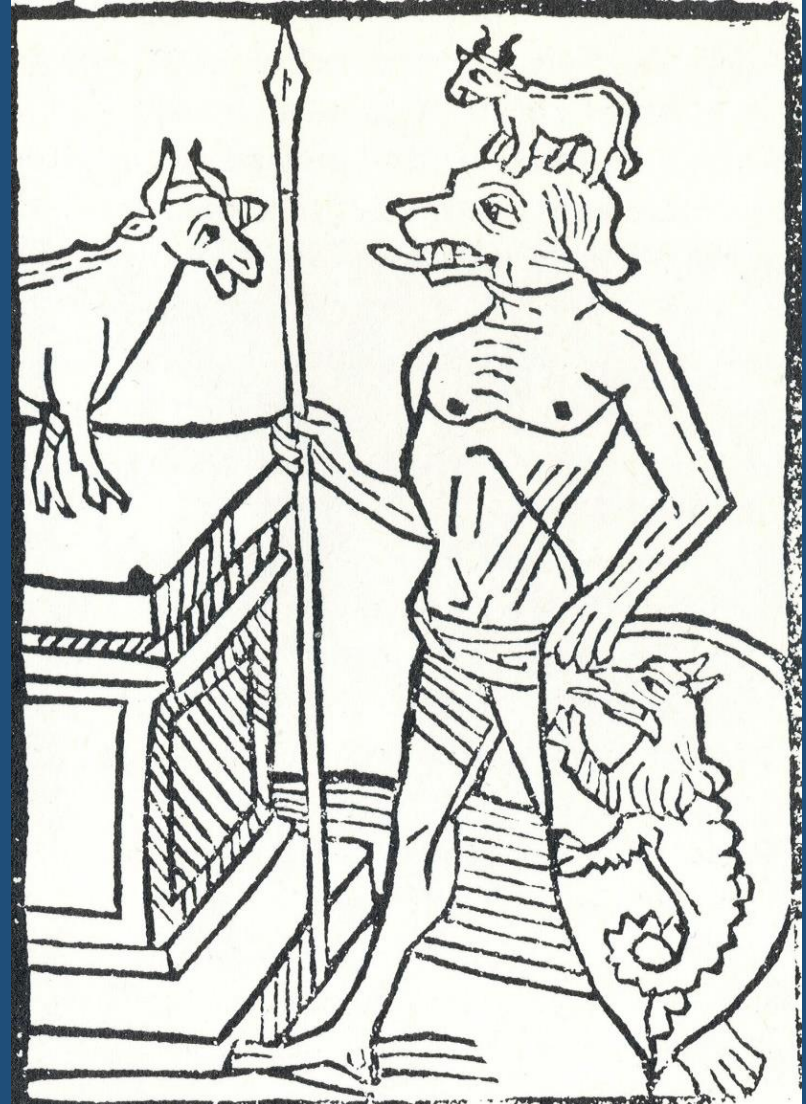
V eseji se pokusíte s ohledem na probrané teoretické modely analyzovat, jak je v daném případě jinakost utvářena, s jakým cílem, pro jaké publikum a co vypovídá o svých tvůrcích.

Nabídka témat bude uveřejněna v Rozpisu témat v IS.

„Jiné“ na hranicích lidskosti

- Základním klasifikačním stupněm „jinakosti“ je otázka, zda „to jiné“ je lidská bytost, či nikoli
- Mnohá označení pro vlastní kmen znamenají zkratka „lidé“ (Hopiové, Čejeni, Lakotové, Navahové...)
- Implikace takového zjištění mohou být různé

- V kontextu křesťanské antropologie se s tímto pojily zásadní otázky:
- Je „jiné“ člověkem, tj. potomkem Adama a Evy?
- - genealogie lidského rodu
- Jestliže je „jiné“ lidské, pak může být spaseno a měla by k němu směřovat křesťanská misie – „jiné“ tedy v perspektivě křesťanství nemůže být ignorováno
- V jiných kulturách může být vztah k „jiným“ definován zcela odlišně

Příklad středověkého širokého pojetí humanity

Nejde o univerzálně sdílený názor, ale o jeden z více perspektiv:

Augustinus, *O obci Boží* XVI, 8

- Ale není nutno věřit v existenci všech lidských odrůd, o kterých se povídá. Avšak ať se kdekoli narodí člověk, t.j. rozumný smrtelný živočich, měj si jakoukoliv tělesnou podobu či barvu nebo chůzi či hlas, vymykající se naší běžné smyslové zkušenosti, a měj si přirozenost jakkoli silnou a kdekoli a s jakoukoli vlastností: nikdo z věřících nebude na pochybách, že pochází z onoho prvostvořeného.

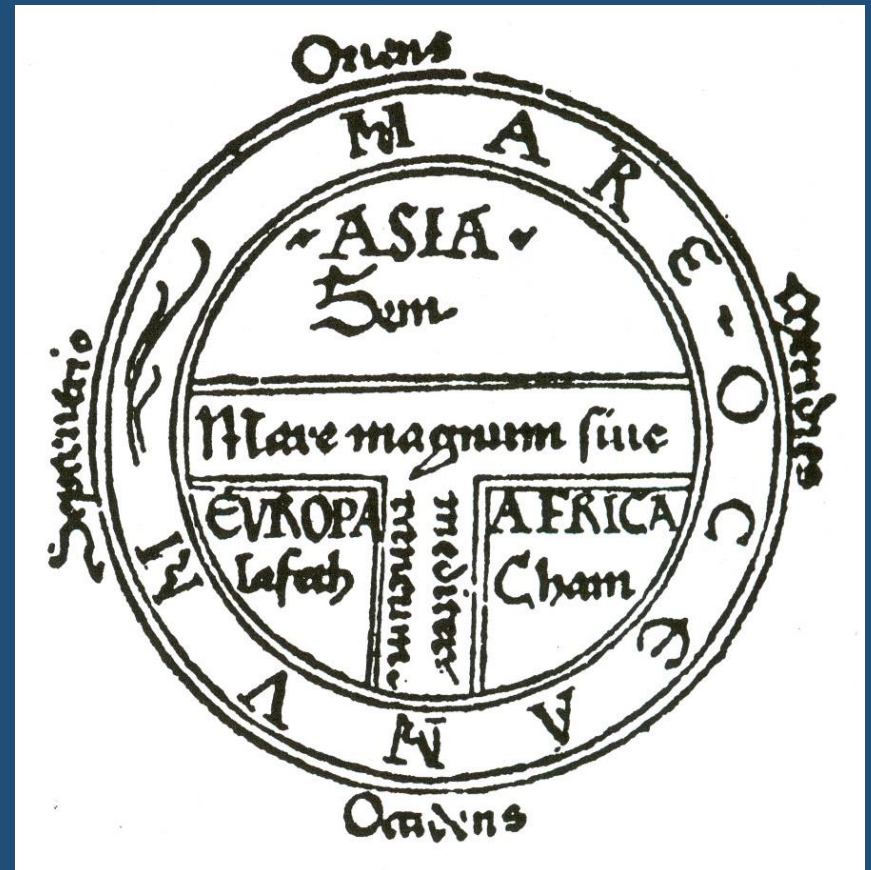
...

- Neboť stvořitelem všech jest Bůh, který sám ví, kde a kdy má nebo měl co stvořit, věda, z jakých podobných či spíše rozličných částí setkati krásu vesmíru. Leč kdo nemůže spatřit celek je dotčen zdánlivou ohyzdností částí, protože neví, s čím je v souladu a vztahu.

Teorie monogeneze

Křesťanská antropologická teorie, podle které veškeré lidstvo pochází z jednoho rodu

Noe a jeho tři synové – Šém, Chám a Jefet

Lidstvo po potopě – potomstvo tří synů Noemových

Právě toho dne vešli Noe i Šém, Chám a Jefet, synové Noeho, i žena Noeho a tři ženy jeho synů s nimi do archy,
(Genesis 7, 13)

...

„Vyjdi z archy, ty a s tebou tvá žena i tvoji synové a ženy tvých synů. Vyveď s sebou všechno tvorstvo, jež je s tebou, všechnu zvěř i ptactvo a dobytek a všechnu havěť plazící se po zemi. Ať se na zemi hemží, ať se na zemi plodí a množí.“ Noe tedy vyšel a s ním jeho synové a jeho žena a ženy jeho synů.
(Genesis 8, 16-18)

Tito tři jsou synové Noeho; podle nich se rozdělila celá země.

I začal Noe obdělávat půdu a vysadil vinici.

Napil se pak vína, opil se a odkryl uprostřed svého stanu.

Chám, otec Kenaanův, spatřil svého otce obnaženého a pověděl to venku oběma svým bratřím.

Ale Šém a Jefet vzali plášť, vložili si jej na ramena a jdouce pozpátku přikryli nahotu svého otce. Tvář měli odvrácenou, takže nahotu svého otce nespatriili.

Když Noe procitl z opojení a zvěděl, co mu provedl jeho nejmladší syn, řekl: „Proklet buď Kenaan, ať je nejbídnějším otrokem svých bratří!“

Dále řekl: „Požehnán buď Hospodin, Bůh Šémův. Ať je Kenaan jejich otrokem!

Kéž Bůh Jefetovi dopřeje bydlet ve stanech Šémových. Ať je Kenaan jejich otrokem!“

(Genesis 9, 19-27)

Šém a Jefet zakrývají Noeho, Norimberská kronika, 1494

Prokletí Kenaana a jeho výklady

- Výklad epizody o Noem a jeho nahotě je nejasný, variant je celá řada (včetně kastrace nebo sexuálního kontaktu mezi Noem a Chámem, případně Chámem a jeho matkou – pak by Kenaan byl potomkem vzešlým z tohoto styku)
- Prokletí Kenaana bylo od doby rozvoje otroctví vykládáno jako zdůvodnění a) černé pleti obyvatel Afriky (známka prokletí) b) jako legitimizace otroctví (zejm. v 18. a 19. stol.)

- „Vzali nás do velkého chrámu, kde jsme si povšimli následujících věcí: za prvé, loď kostela byla veliká jakoby šlo o klášter, postavená z kamene, dlážděná a u hlavního vchodu měla bronzový monument vysoký jako stěžeň lodi a na vrcholu něj byl pták, který vypadal jako kohout, a další velká socha vysoká jako člověk. Uprostřed lodi kostela byla věžička, celá z kamene a měla dveře, kterými mohl člověk vstoupit, a k nim vedlo pár bronzových schůdků. A uvnitř byl malý obrázek, který, jak říkali, zobrazoval Naši Paní a před hlavními dveřmi kostela podél zdi bylo sedm malých zvonků. Zde se hlavní kapitán modlil a my s ním. Nevstoupili jsme do té kaple, protože je u nich zvykem, že tam mohou vstupovat pouze určití muži, kteří slouží v tom kostele a kterým říkají kafeři. Tito nosili jakési smotané šňůry přes levé rameno pod pravou paží, přesně jako kněží nosí štólu. Pokropili nás svěcenou vodou a dali nám bílou hlinku, kterou křesťané v těchto zemích užívají na čelo a na hrud', okolo krku a na paže. Všechny tyto obřady provedli kapitánovi a dali mu tu hlinku, kterou si ponechal a dal jim na srozuměnou, že ji použije později. A mnoho svatých tu bylo vymalováno různě a jejich zuby byly tak velké, že jim vystupovaly až na palec z úst. A každý svatý měl čtyři nebo pět paží a pod kostelem byla veliká zděná nádrž, jako mnoho jiných, které jsme na naší cestě viděli.“ (Pope 1989: 19-21)

Jiné, nebo stejné? Přistání Portugalců v Indii, 1498

Náboženská jinakost – orientalistická klasifikace?

- Předpokládá existenci známého „my“, vůči němuž je „jiné“ kontrastováno, nutně jde tedy o etnocentrickou klasifikaci, v níž je definice „jiného“ spojena přímo s definicí „nás“ samotných
- Koncept „náboženství“ jako klasifikační nástroj?
- Náboženství – zobecněné křesťanství? „my“ (katoličtí?) křesťané
- „Jiní“ – např. středověké obrazy islámu a muslimů (příběh umučení františkánů v indické Tháně)

Odorik z Pordenone přenáší
ostatky umučených bratří z
Thány do Zaitúnu, 1322 (?)

Freska v kostele sv. Františka,
Udine, foto z archivu V.
Liščáka

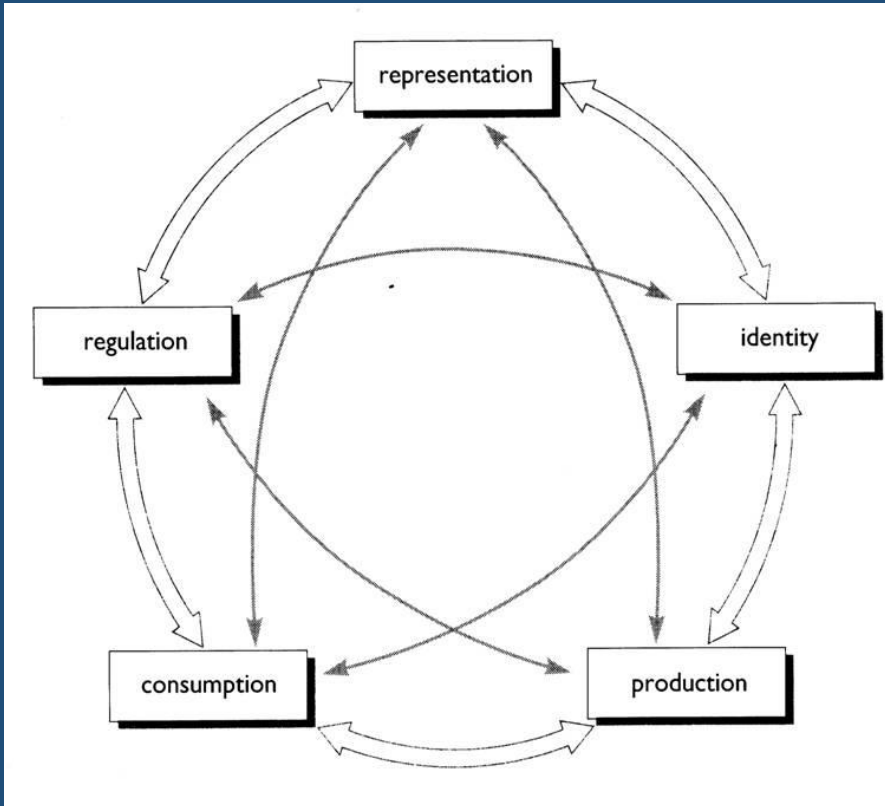
Alternativní způsoby konceptualizace odlišnosti - těžko uchopitelná odlišnost Mongolů:

- Jan z Plano Carpini
- Mongolové nemají „zákon“ (lat. lex) – pravidla kultovního života
- Přesto věří v jednoho Boha, neuctívají ho

„My“ a „oni“ - koncept „identity“

- Problém substančních definic identity
- Jednou z užitečných konceptů je neesencialistický přístup
tzv. *circuit of culture*
 - Identita není statická, ale vždy se znovu vytváří v procesu interakce s „druhým“

Stuart Hall, Paul du Gay – teorie identity pracující s tzv. kulturním okruhem (circuit of culture)

- Identita – ke komu patříme, a ke komu ne
- Produkce – význam je vytvářen každou akcí, činností
- Konzumace – nese význam (co kdo jí/nejí, nákup konkrétního zboží, účast na koncertě, mši, pouti atd.
- Regulace – normy sociálního života, řád
- Reprerentace – jak vykládáme příběhy, jak se reprezentujeme (životopisy atd.)...

Identita jako relačně a kontextuálně závislá

- Z hlediska neesencialistického pojetí není identita nějakým souborem konkrétních rysů/znaků/charakteristik („hodnoty západní civilizace“), ale je vždy utvářena nově, relačně v dané situaci – např. člověk se stává „Brňákem“ při setkání s „Pražákem“, tato jeho identita ale postrádá smysl v kontaktu např. s Italem, kdy se prezentuje jako „z Česka“, v Indii se stává „Evropanem“ ... atd.

- <https://www.youtube.com/watch?v=jD8tjhVO1Tc>
- All that we share – video dánské TV